

An aerial photograph of a rural landscape in Vågå, Norway. The foreground shows a green field with a few buildings, including a large dark barn and a smaller house. The middle ground is a mix of forest and open land, with a large area of bare, rocky ground. The background is a dense forest covering a hillside.

Nordherad i Vågå
– et *Utvalgt kulturlandskap* i endring?

av Oskar Puschmann, Skog og landskap.

Lillehammer 15. desember 2014

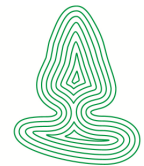
Refotograferingens fascinasjon; nær- kontakt med fortid og folks historier

**1886. Utsyn over Vågåvatnet fra
hovedveien. Vågå kom., Oppland.**

Foto: Axel Lindahl, Norsk Folkemuseum.

2014.

skog+
landskap

J. A. Thoren,

Rosneby - östra Tolen.

Nº 250.

Fra bondearistokrati og klasseskille til selveiere og småbruk

1869. Rogneby gård. Østre Toten
kommune, Oppland.

Foto: Per A. Thorén, © Thor Johannes Rogneby.

2013.

skog+
landskap

1890: Torpo i Hallingdal.

Foto: Axel Lindahl, © Norsk Folkemuseum.

2516 L
Eneret Wilge Fra Jølster Søndfjord

Jølster, 1888.

5. Sandfjord, Gruppe fra Jølster.

Rich. Andvord, Eneret 1892.

Axel Lindahl.

Kroer, Ås.

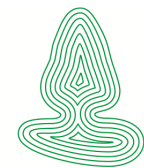
Teknologi og sosialt arbeidsliv i endring

1888. Nese. Bygland kom., Aust-Agder. Foto: Axel Lindahl. © Norsk

Folkemuseum ●

2005.

skog+
landskap

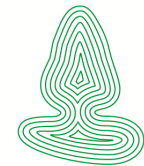
Alt blir historie veldig fort...

**1965. Treskepause på Røis
gård, Frogn kom., Akershus.**

Foto: Martin Holsen, © Svein Holsen.

2009.

skog+
landskap

Endringstendenser i dagens landskap

UTVIKLING

- Mer intensiv og raske arealbruksendringer
- Kamp om arealene

AVVIKLING

- Opphørt arealbruk og gjengroing
- Nedlegging og fraflytting

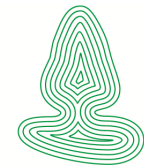

Landskap VIL og
SKAL endre seg!!!
Men, vi kan selv
bestemme hvordan...

**1993: Lyngdal, Flesberg kom.,
Buskerud.**

2004:

skog+
landskap

**Viktig å tilstrebe
mest mulig eksakt
samme fotoståsted
som tidligere fotograf**

**1889. «Landeveien» ved Bodø. Foto:
Axel Lindahl © Norsk Folkemuseum**

2010. Samme sted.

skog+
landskap

Reinli stavkirke, 1888. Foto: Axel Lindahl.

Reinli stavkirke, 2010.

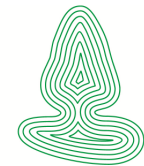
Manns minne er kort – men bilder kan ofte utfylle fortellingen

**1888. Reinli stavkirke, Sør-
Aurdal kom., Oppland.**

Foto: Axel Lindahl, © Norsk Folkemuseum.

2010.

skog+
landskap

Den endeløse landevei førte også fram til Vågå og Lom

*1886. Gudbrandsdalen mellom
Aasøren og Åsa.*

Foto: Axel Lindahl, Norsk Folkemuseum.

2014.

skog+
landskap

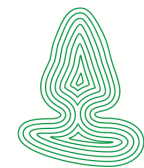

Kirkegårdsmiljø i endring

**1886. Vågå kirke. Vågå
kommune, Oppland. Foto: Axel
Lindahl, Norsk Folkemuseum.**

2014.

skog+
landskap

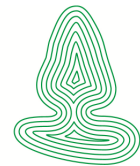

Landskapselementer er som møbler i et landskapsrom...

**1886. Vågå kirke, interiør. Vågå
kommune, Oppland. Foto: Axel
Lindahl, Norsk Folkemuseum.**

2014.

skog+
landskap

*«Kjære, la oss
ommøblere litt i
tunet...»*

**1941. Valbjør i UKL-Nordherad.
Vågå kommune / Oppland.
Foto: Halvor Vreim, Riksantikvaren.**

2014.

skog+
landskap

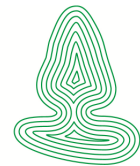

At en gård er fredet betyr ikke at noe ikke kan endres

**1898. Kvarberg Nergard i UKL-
Nordherad, Vågå kom., Oppland.
Foto: Schirmer, Riksantikvaren.**

2014.

skog+
landskap

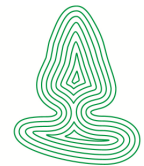
Storgårdene i Nordherad; uvanlig godt bevart

**1898. Kvarberg Nergard i UKL-
Nordherad, Vågå kom., Oppland.**

Foto: Schirmer, Riksantikvaren.

2014.

skog+
landskap

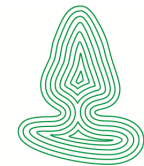

Sørg for høyest mulig BILDEKVALITET ved innsamling

**1930. Kvarberg gårdene i UKL-
Nordherad, Vågå kom./Oppland.
Foto: Hans Joramo, NHPA.**

2014.

skog+
landskap

Har bildet god oppløsning kan flere detaljer ses

**1930. Kvarberg gårdene i UKL-
Nordherad, Vågå kom./Oppland.
Foto: Hans Joramo, NHPA.**

2014.

skog+
landskap

Foto: Lie, Hans H.

Maihaugen

1900. Ole N. Valde med Hingsten Hårek.

Foto: Hans H. Lie, Maihaugen.

1908. Helle: Detalj av våningshus med fem festkleddede jenter. Foto: Johan Meyer, Norsk Folkemuseum.

1943. Aabakken i Nordherad. Såing med Lomsmaskin. Foto: Leif Løchen, Norsk Folkemuseum

Ca. 1936. Fra Moshuset. Marit Haugset, Elias og Guri Huset. Foto: NN, Nordheradprosj. Fotoarkiv.

1959-60. Valbjør. Karl Herman Maria Plote (*tysk*) kjører ved.

Foto: NN, utlånt av Kai Valbjør.

1950-tallet. Erlend Grev på tur til setra med slåmaskin.

Foto: NN, lånt av Elin og Pål Grev.

1968. Søre Nistingen, nigard Berge-setra. Svangros ved gammelfjøset. Foto & © Odd Hårstad.

**1920-tallet. Kjøring av mjølk på Sande til Visteysteriet. Olav Ulsanden og Ragnhild Randen.
2014. Kjentmann Knut Raastad på Sande mot Nordgard Valle i Nordherad.**

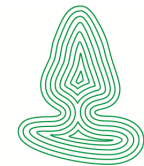

**Et bilde har
nesten alltid en
fortelling –
SKRIV DEN NED**

**Ca. 1920. Fra Sande mot
Nordgard Valle i *UKL-
Nordherad, Vågå / Oppland.*
Foto: NN, © Knut Raastad - NHPA.**

2014.

skog+
landskap

Ca. 1892. Sorenskrivergarden Lye i Vågå.

Foto: NN, privat & Nordheradpr. fotoark.

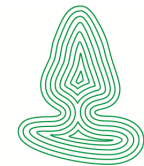

Viktig å nedskrive hvem som er på bildet

**Ca. 1892. Sorenskrivergarden Lye i
*UKL-Nordherad, Vågå / Oppland.***

Foto: NN, Privat & Nordheradprosjektets fotoark.

skog+
landskap

1867. Lye ved Vågåvatnet.

Foto: Louis Hune © privat på Lye.

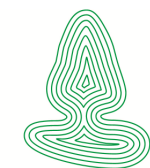

1867. Lye

1867. Lye.
Foto: Louis Hune.
© Privat på Lye.

2014.

skog+
landskap

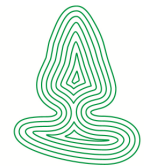

Den gamle bygdeveien gikk fra tun til tun

**1898. Kvarberg Nergard i UKL-
Nordherad, Vågå kom., Oppland.
Foto: Schirmer, Riksantikvaren.**

2014.

skog+
landskap

Da bygdeveien gikk trangt mellom husa i tunet

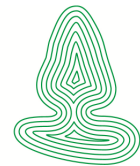
**1961. Fra Sande mot Nordgard
Valde. Vågå kommune, Oppland.**

Foto: Helge Müller, © Knut Raastad, NHPA..

NB! Hans Raastad hadde bilverksted på gården Sande. Da datteren i 1968-69 skulle krysse bygdeveien inne på tunet ved å gå fra verkstedet til våningshuset havnet hun på panseret av en bil. Det gikk heldigvis bra.

2014.

skog+
landskap

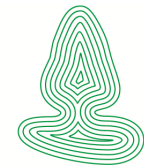

Når fotoståstedet i dag svever i luften...

**1961. Fra Sande mot Sandnes i *UKL Nordherad*. Vågå kommune, Oppland.
Foto: Helge Müller, © Knut Raastad – NHPA.**

2014.

skog+
landskap

1.august 2014. Idyll over Vågåvatnet ved Sandnes.

3.juli 1997. Vågåvatnet flommer over ved Sygard Sandnesjorde.

Foto: Hans Raastad.

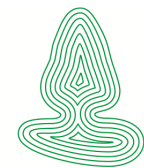
Dramatiske bilder har alltid en lokalitet

**3. juli 1997. Flom ved Sygard
Sandnesjorde i *UKL-Nordherad*,
Vågå kommune, Oppland.**

Foto: Hans Raastad, NHPA.

1. august 2014.

skog+
landskap

Vær og ståsted

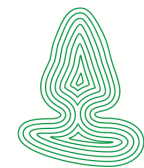

Fotograferere betyr å tegne med lys

1990-tallet. Brattland mot Rydland i *UKL-Nordherad*, Vågå kommune, Oppland.
Foto & © Kjell Andersen.

2014.

skog+
landskap

1942. Visdalsgårdene i *UKL – Nordherad*.

Foto: Halvor Vreim, Riskantkvaren.

2014. Visdalsgården i *UKL – Nordherad*.

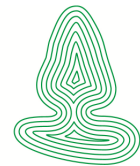

Mørke skyer over Visdalsgården...

**1942. Visdalsgardene i UKL-
Nordherad. Vågå / Oppland.
Foto: Halvor Vreim, Riskantkvaren.**

2014.

skog+
landskap

1941. Fredet gårdsanlegg: Valbjør i *UKL – Nordherad*.

Foto: Halvor Vreim, Riksantikvaren.

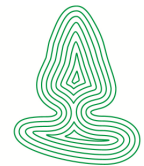
«Refotografering – en utendørs aktivi- tet – også i tåke...»

**1941. Valbjør i *UKL-Nordherad*.
Vågå kommune / Oppland.**

Foto: Halvor Vreim, Riksantikvaren.

2014.

skog+
landskap

1970-tallet. Hesjing ved Åbakksøygarden.

Foto: Ragnhild Aabakken.

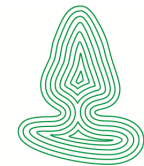

Refotografering i sol og skygge

**1970-tallet. Slåttonn ved
Åbakkøygarden i *UKL-
Nordherad, Vågå / Oppland.*
Foto: Ragnhild Aabakken, NHPA.**

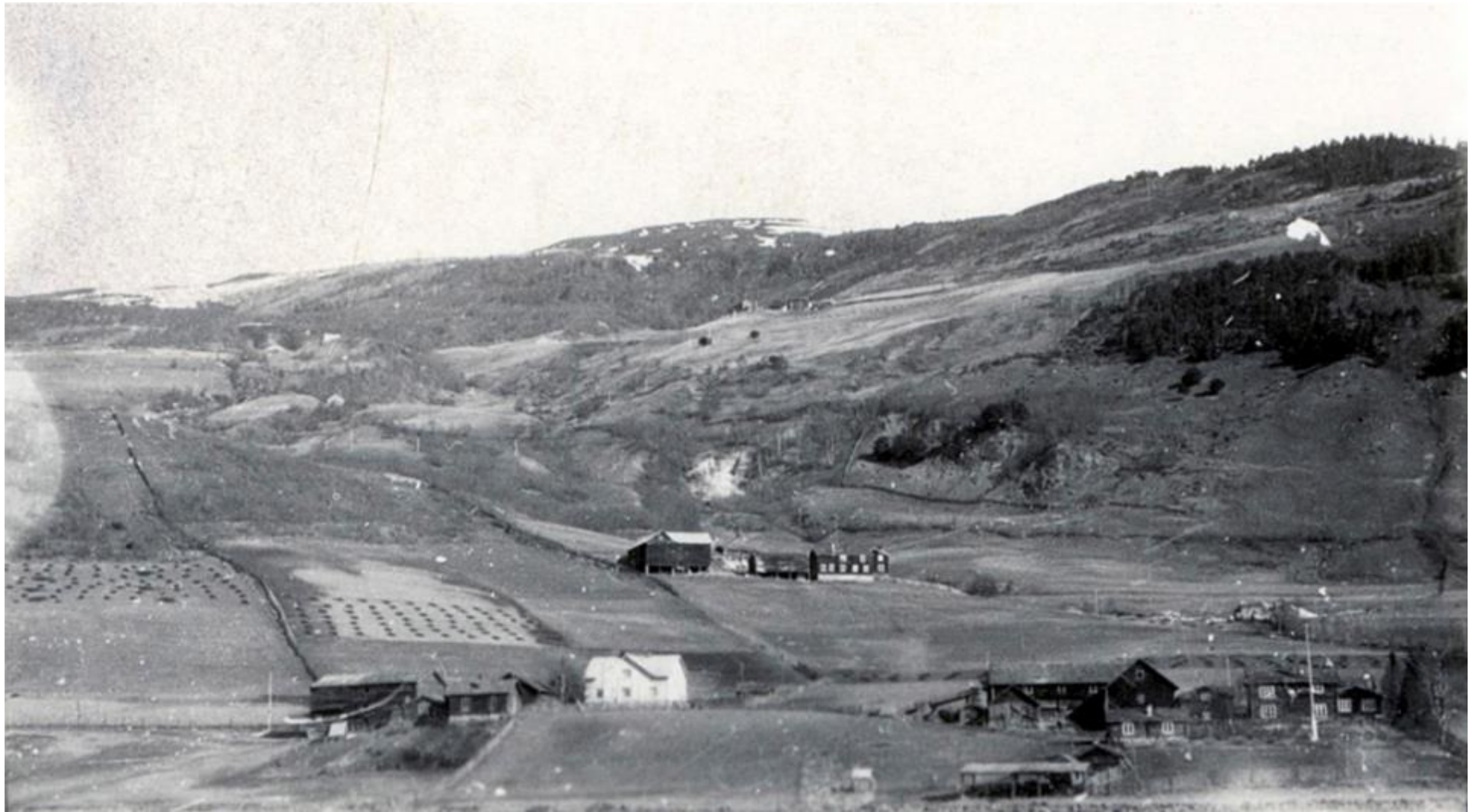

2014.

skog+
landskap

Ca. 1950. Valle gårdene og Nordgard Viste sett fra Vågåvatnet.

Foto: nn, utlånt av Nils Valde.

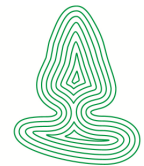

Når fotoståstedet ikke enkelt kan nås

**Ca. 1950. Vallegårdene og
Nordgard Viste sett fra Vågå-
vatnet. Vågå kom., Oppland.**

Foto: nn, © Nils Valde.

2014.

skog+
landskap

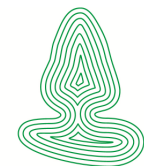
Bilder fotografert fra båt på vann

**Ca. 1960. Valde og Uppigard
Viste sett fra Vågåvatnet. Vågå
kom., Oppland. Foto: nn, © Nils Valde.**

NB! Å planlegge gjentaksfotografering fra båt på vann er mulig når GPS brukes for å gjenfinne eksakt samme fotoposisjon. FORDEL: Fotoståstedet endres ikke.

2014.

skog+
landskap

Bilder tatt fra motsatt side

**1987. Mot Helle
og Fellese i *UKL
Nordherad. Vågå
kom., Oppland.*
Foto: Ragnhild Hoel, RA.**

2014.

skog+
landskap

1940. Øvre og nedre Kvarberg i *UKL-Nordherad*.

Foto: Halvor Vreim, Riksantikvaren.

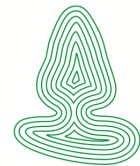
Tilskoging på selve fotoståstedet

1940. Kvarberg gårdene i *UKL-
Nordherad*, Vågå kom./Oppland.

Foto: Halvor Vreim, Riksantikvaren.

2014.

skog+
landskap

Tilplanting rett foran fotoståstedet

1930. Helle i *UKL-Nordherad*,
Vågå kommune /Oppland.

Foto: Hans Joramo, Nordheradprosj. fotoarkiv.

2014.

skog+
landskap

Å gjenfinne eksakt samme fotoståsted

**1946. Viste gardane i *UKL-
Nordherad*. Vågå / Oppland.**

Foto: NN., utlånt av Nils Valde.

2014.

skog+
landskap

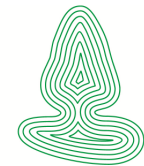
Å gjenfinne eksakt samme fotoståsted

**1946. Viste gardane i UKL-
Nordherad. Vågå / Oppland.**

Foto: NN., utlånt av Nils Valde.

2014.

skog+
landskap

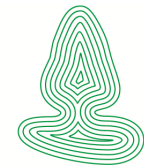

Fotoståsted fra vei over brattskrent...

**Ca. 2000. Visdalsgardane, Mo og
Mork fra veien i Visdalsberga.
Vågå / Oppland. Foto Elin & Pål Grev.**

2014.

skog+
landskap

**Riksanti-
kvarens
fotografer
elsket
panorama**

**1973. Nordi-
gard Viste i
*UKL-Nord-***

Helle i Nordherad – år 19??

Sygdard Valde i Nordherad – år 196?

Fredete tun – også i endring

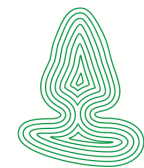

Gamle hus – et evig vedlikehold

**1997. Sygard Valde i *Nordherad*. Vågå kom., Oppland.
Foto: Siri Hoem, Riksantikvaren.**

2014.

skog+
landskap

1930. Sygard Valde i Nordherad. Vågå / Oppland. Foto: Hans Joramo, Nordherad Prosj. Arkiv.

2014. Sygard Valde i Nordherad. Vågå / Oppland. Våningshus fått tilbygg og stabbur flyttet.

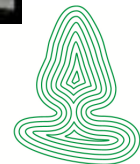

Tilbygg og flytting av hus på freda tun

1909/1930. Sygard Valde i Nordherad, Vågå kom., Oppland. Foto: Johan Meyer, Norsk Folkemuseum / Hans Joramo, Nordheradprosjektets fotoarkiv.

Tunanlegget fredet i 1923. Ny pipe i 1954. Satt inn vinduer i 1960. Stabburet flyttet/snudd i 1973-74.

2014.

skog+
landskap

Endring av hus pga ytre årsaker

1968. Sygard Valde i *UKL-Nordherad*. Vågå kom., Oppland.
Foto: Halvor Vreim, Riksantikvaren.

NB! Ca. 1968. Huset delt pga. en kvikkleirestripe under stabburet.

Traktoren var en Massey Ferguson 35 og bilen tilhørte RA-fotograf Halvor Vreim.

2014.

skog+
landskap

Ca. 1950. Stabbur og karstuggu (drenge­stue) på Valbjør. Foto: NN, Nordheradprosj. fotoarkiv

2014. Stabbur og karstuggu (drengestue) på Valbjør i Nordherad.

Endring av gamle fredete hus

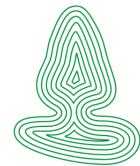
**Ca. 1950. Stabbur og
karstuggu på Valbjør i UKL-
Nordherad, Vågå / Oppland.**

Foto: NN, Nordheradprosj. fotoarkiv.

Karstuggu (drengestua) snudd 180°
pga. tidligere åpning rett mot nord.

Stabbur: Søkte og fikk avslag om å
tilbakeføre svalgang og yttervegg til
opprinnelig form. Fikk endelig
lov i 1992.

skog+
landskap

2014.

På mange freda tun er det satt opp «nye» gammelhus

**1978. Lyngvestugu fra Garmo i
Lom flyttet til Valbjør i *UKL
Nordherad*. Vågå kom., Oppland.**

Foto: NN, Riksantikvaren.

2014.

skog+
landskap

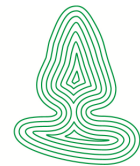

På mange freda tun er det satt opp «nye» gammelhus

**1936. Kvarberg Uppigard i UKL
Nordherad. Vågå kom., Oppland.**

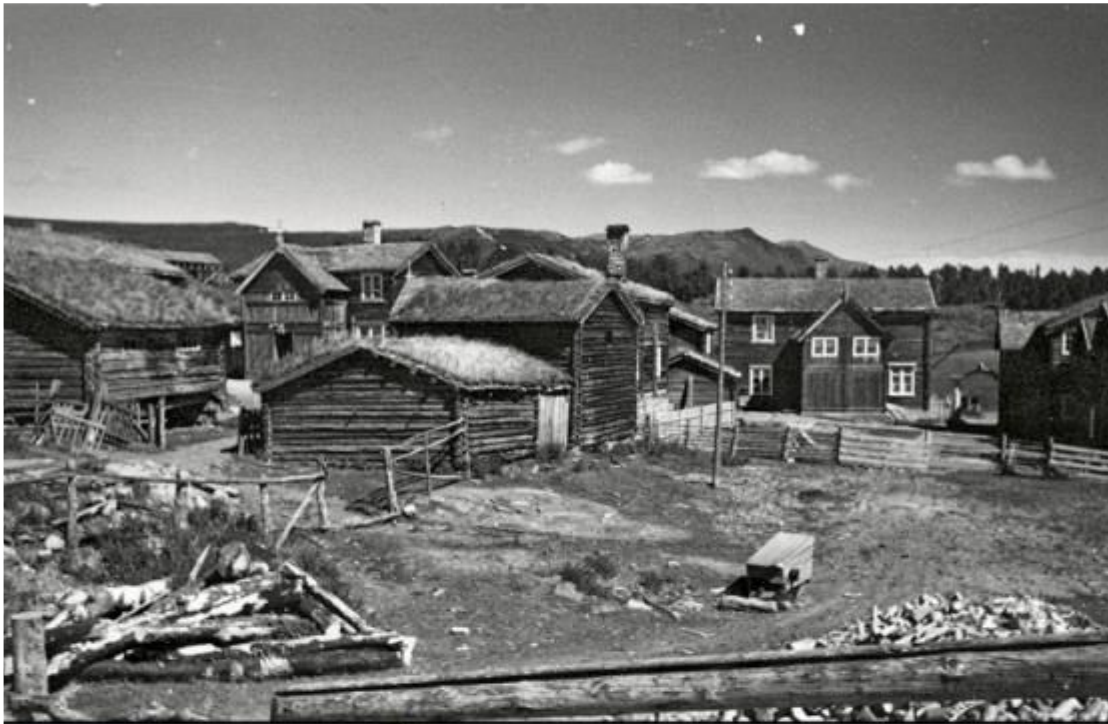
Foto: NN, Riksantikvaren.

2014.

skog+
landskap

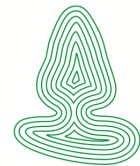
Nordherad: Nye hus bygd og til- passet gammel stil

**1943. Kvarberg gårdene i UKL-
Nordherad. Vågå / Oppland.**

Foto: Halvor Vreim, Riksantikvaren.

2014.

skog+
landskap

1947. Visdalsgårdene i *UKL – Nordherad*.

Foto: NN, Nordheradprosjektets fotoarkiv.

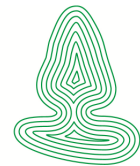

Ikke *alle* gårder har utallige hus

1947. Gården Xxxx i *UKL Nordherad*. Vågå kommune, Oppland. Foto: ?

2014.

skog+
landskap

Ca. 1950. Stavseng i *UKL-Nordherad*.

Foto: NN, Nordheradprosjektets arkiv.

Fra husmannsplass til sjølstendig bruk

VELDIG VIKTIGE I GRENDAS HISTORIE

Ca. 1950. Stavseng i *UKL-Nordherad*.
Vågå kommune, Oppland. Foto: NN,
Nordheradprosjektets arkiv (NHPA).

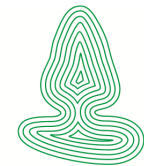
Tidl. husmannsplass under Kvarberg nedre.

Stua erstattet med ny på 60-tallet.

Ferist på veien på 1960-tallet.

Eldhuset fjernet 1977 pga nærhet til vei.

2014.

skog+
landskap

Nærområdet rundt tun i endring

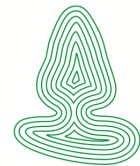
Fra «grustun» til «plentun»

**1930. Valbjør i UKL- Nordherad.
Vågå kom., Oppland.**

Foto: Hans Joramo, Nordheradsprosj. fotoarkiv.

2014.

skog+
landskap

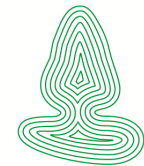
Fra «grustun» til «plentun»

1930. Kvarberg Uppigard i *UKL-Nordherad*, Vågå / Oppland.

Foto: Hans Joramo, NHPA.

2014.

skog+
landskap

Bygdeveien bort fra tunet

**1930. Kvarberg Nigard i *UKL-Nordherad*, Vågå / Oppland.
Foto: Hans Joramo, NHPA.**

2014.

skog+
landskap

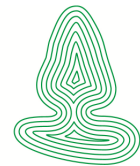

Fra arbeidstun til trivselstun

1930. Nordgård
Viste i *UKL-*
Nordherad,
Vågå/Oppland.
Foto: Hans Joramo,
Nordheradpr.fotoarkiv

2014. skog+
landskap

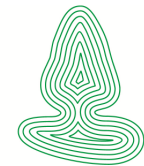
Fotografier kan vise gamle installasjoner / bruksmåter

Ca. 1925. Vassveite inn mot tunet
på Sande i *UKL- Nordherad*.
Vågå kommune, Oppland.

Foto: Tor Raastad, Nordheradprosjektets fotoarkiv

2014.

skog+
landskap

Gjengroing

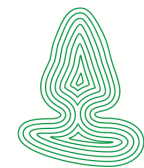

Når reiselivsattrak- sjonen smelter vekk

**1889. Engabreen, Meløy kommune,
Nordland. Foto: Axel Lindahl © Norsk
Folkemuseum**

2010.

skog+
landskap

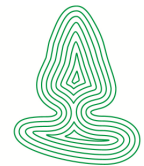

På jakt etter barndommens åpne landskap

1970. Åslia, Vangrøftdalen. Os kom.,
Hedmark. © *Per Ryen.*

2012.

skog+
landskap

Gjengroing påvirker ikke bare jordbruket...

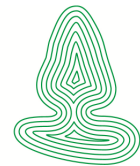
1994. Heimdalen i Hemsedal, Buskerud.

2004.

2014.

skog+
landskap

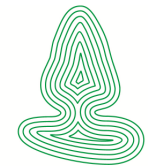

Gjengroing i eiendomsgrenser og langs jordekanter hindrer utsyn

**1900-1918. Sygard Valde i *Nordherad*. Vågå kom., Oppland. Foto:
H. H. Lie, Nordheradprosj. fotoarkiv**

2014.

skog+
landskap

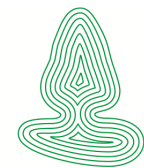
Arealbruk: Noe er endret – noe som før

1960. Sande i *UKL-Nordherad*, Vågå kommune, Oppland.

Foto: Hans Raastad, NHPA.

2014.

skog+
landskap

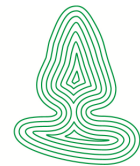
Arealbruk: Noe er endret – noe som før

1997. Valde i *UKL-Nordherad*, Vågå kommune, Oppland.

Foto: Siri Hoem, Riksantikvaren.

2014.

skog+
landskap

Endringer i gårdsnær utmark

**Ca. 1950. Mo i Nordherad. Vågå
kommune, Oppland.**

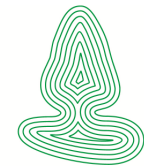
Foto: NN, Utlånt av Elin & Pål Grev.

**Ca. 2000. Foto: NN, Utlånt av Elin & Pål
Grev.**

2014.

skog+
landskap

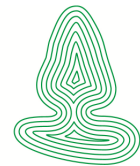

Gjengroing i gårdsnær utmark

Ca. 1940. Gammelbrua og
tørrstugu ved Åbakken i
Nordherad. Vågå/Oppland.
Foto: NN, Nordheradprosjektets arkiv.

2014.

skog+
landskap

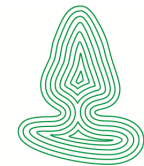

Gjengroing i gårdsnær utmark

Ca. 1940. Åbakken i *UKL-
Nordherad*. Vågå/Oppland.
Foto: NN, Nordheradprosjektets arkiv.

2014.

skog+
landskap

Ca. 1960. Nedenfor sandtaket på Visdalshaugom.

Foto: NN, Nordheradsprosjektets fotoarkiv.

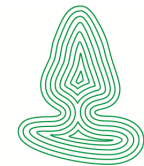

Mindre utmarksbruk gjør at skoggrensa vil fortsett å stige

Ca. 1960. Visdalshaugom i *UKL-Nordherad*. Vågå kom., / Oppland.
Foto: NN, Nordheradprosjektets fotoarkiv.

2014.

skog+
landskap

2000-2005. Smie.
Verdal kom., N-Trøndelag.

2000-2006. Løe.
Hemnes kom., Nordland.

2008-2013. Sommerfjøs
Sørfold kom., Nordland.

Norge; mengder med gamle ubrukne uthus i forfall

**Nordherad; fortsatt
mange hus som *kan*
restaureres, samtidig
som man også
erkjenner at ikke alt
kan bevares...**

Mangler *eldre* bilder av nyere gårdsbruk

Mangler statusbilder av før tiltak settes i gang

Mangler bilder av motorkjøretøyer og maskiner

Mangler særlig bilder fra perioden 1970 - 2000

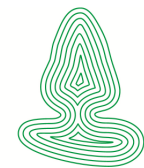
Mangler bilder av folk i arbeid – *særlig inne*

KRISE:
MANGLER fortsatt
før-restaureringsbilder.

**2009. Kulturlandskaps-
befaring. Dale, Rennesøy**
Foto: Nono Dimby.

2014.

skog+
landskap

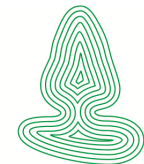

Gjenåpning av beite i Utvalgt Kulturlsk.

**2010. Krattskog på gammelt
beite. Ørnes. Sørfold / Nordland.**
Foto & ©: Arne Farup, FMLA Nordland.

2013.

skog+
landskap

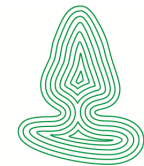

Steingjerdebygging i Utvalgte kult.landsk.

**2007. Bonde Tore Mikalsen med
planer om nytt steingjerde på
Jølle, UKL Vestlista /V-Agder.**

2013.

skog+
landskap

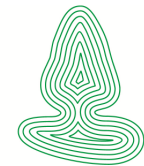
Restaureringer i UKL

**2010. Restaurert steinfjøs. Førsvoll
i Rennesøy kom., Rogaland.**

Foto: Arne Lyshol, FMLA Rogaland.

2014.

skog+
landskap

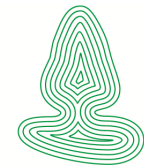

Politiske bilder er de som viser hva midlene går til

**2008. Valbjør i Nordherad.
Vågå kommune, Oppland.
Foto: Magnhild Apeland, FK i Oppland.**

2014.

skog+
landskap

Et Utvalgt kulturlandskap i jordbruket gir muligheter for skjøtsels- og ryddingstilskudd, MEN man må være flinkere til å dokumentere hva man faktisk har gjort! – Kvarberg øvre.

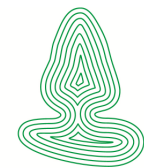
Nordherad: IKKE et museum, men et aktivt og levende landbruk...

Ca. 1900-1918. Nordgard Viste i UKL- Nordherad. Vågå / Oppland.

Foto: H.H. Lie, utlånt av Nils Valde.

2014.

skog+
landskap

Takk for
oppmerk-
somheten...

www.skogoglandskap.no